

ПРОСТОРОВІ ТА СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

SPATIAL AND SOCIO-ECONOMIC ASPECTS OF MANAGEMENT OF TERRITORIAL DEVELOPMENT

Ткачук О.М.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки та міжнародних відносин,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Недбалюк О.П.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та міжнародних відносин,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Статтю присвячено актуальним питанням визначення сутності базового рівня управління територіальним розвитком у просторовому контексті. Проблема створення рівних умов для територіальних громад, оптимізації витрат на створення та утримання інфраструктури, вдосконалення системи державного управління не може бути успішно вирішена, на думку авторів, без означення просторової сутності територіальної громади базового рівня. У статті сформоване концептуальне бачення такої громади, а також модель оптимізації поєднання базових громад у територіальні утворення вищого рівня. Наукове опрацювання даних питань дає змогу по-новому оцінити шляхи та перспективи соціально-економічного розвитку країни загалом.

Ключові слова: громада, простір, територія, просторовий розвиток, сталий розвиток, концепція, парадигма, рада громади, самоврядування.

Статья посвящена актуальным вопросам определения сущности базового уровня управления территориальным развитием в пространственном контексте. Проблема создания равных условий для территориальных общин, оптимизации затрат на создание и содержание инфраструктуры, совершенствования системы государственного управления не может быть успешно решена, по мнению авторов, без определения пространственной сущности территориальной общины базового уровня. В статье сформированы концептуальное видение такой общины, а также модель оптимизации сочетания базовых общин в территориальные образования высшего уровня. Научное исследование этих проблем позволяет по-новому оценить пути и перспективы социально-экономического развития страны в целом.

Ключевые слова: общество, пространство, территория, пространственное развитие, устойчивое развитие, концепция, парадигма, совет общины, самоуправление.

The article is devoted to topical issues determining the meaning of baseline management of territorial development in spatial context. The problem of creating equal conditions for local communities, optimizing the cost of establishing and maintaining infrastructure, improving public administration cannot be successfully resolved, on the author's opinion, without definition of the spatial nature of local community baseline. In the paper are formed the conceptual vision of this community model and optimize the combination of base communities in the territorial units of higher level. The scientific study these issues allow to re-evaluate the ways and prospects of socio-economic development country in general.

Keywords: community, space, area, spatial development, sustainable development, concept, paradigm, council of community, self-government.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Світова наука поки що не ставить і не намагається вирішити питання щодо позиції, які саме з погляду концепції ста-

лого розвитку форми просторової організації життя людства є для неї оптимальними, віддаляючи або наближаючи людство до ноосферного стану. Шляхів наближення до ноосферного стану пропонується вченими не так уже й багато.

Більшість запропонованих досі мають техно-кратичний характер та пов'язані з так званими «екологічно-стійкими» технологіями. Проте «стійкість» запропонованих, як і будь-яких інших технологій взагалі, є сумнівною, оскільки вони розробляються, використовуються та еволюціонують без урахування просторових і передусім екологічних наслідків технологічного розвитку. Слід визнати, що всі технології, які використовуються масово, нині людством орієнтовані на хижацьке ставлення та знищення природних екосистем і людини як виду в тому числі (адже вона є також органічним компонентом цих систем, а не «царем природи»).

Технологічні ланцюги споживання природних ресурсів у конкретних взаємодіях окремих технологій протягом тривалого часу утворили певні типи територіальних структур, спрямованих на від'ємний тип споживання планетарних ресурсів. На нашу думку, для того щоб подальший розвиток людської цивілізації дійсно був наближений до «сталого», слід докорінно переглянути просторове буття людини як виду передусім через призму громади базового рівня, в якій проходить життя окремої особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Розвиток уявлення про просторовий характер соціо-природно-економічних систем був започаткований у процесі розвитку економічної географії в працях учених І. Канта, Ш. Монтеск'є, А. Гумбольта, К. Ріттера, Е. Реклю, П.П. Семенова-Тянь-Шанського, Л.І. Мечнікова, Ф. Ратцеля і вже в наш час – М.М. Баранського, Д.М. Анучіна, Ю.Г. Саушкіна. Останнім часом у вітчизняній економічній науці теоретико-методологічні засади просторового розвитку отримують активний розвиток. При цьому сам термін та напрям наукових досліджень як «просторовий розвиток» утвердився в Європі, Канаді, а потім у США на початку 70-х років минулого століття. Значний внесок у дослідження просторового розвитку (у межах досліджень регіонального розвитку) зробили М.І. Долішній, Б.М. Данилишин, В.П. Семиноженко, В.І. Піла та ін. Разом із тим окремі напрями наукових досліджень «просторовий розвиток» поки що не отримав у вітчизняній науці концептуального обґрунтування, особливо в сенсі розуміння елементарної просторової суспільно-економічно-природної частки всіх інших просторових систем – базової територіальної громади.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблеми, пов'язані з недосконалістю адміністративно-територіального устрою та управління територіями з часом в Україні не зменшуються, а навпаки, з роками нарастають. Особливо вони загострилися на найнижчому, базовому, рівні: у селах, селищах та малих містах, де місцеве самоврядування

переважно є неспроможним активізувати економічну діяльність і забезпечити сприятливе середовище для життєдіяльності людей [1, с. 4]. Тому, на думку авторів, актуальною частиною цієї загальної проблеми є необхідність наукового формування та опрацювання просторової парадигми, яка має системно поєднати та гармонізувати природні, економічні та суспільні елементи оточуючого середовища. Запропонована в даному дослідженні нова просторова парадигма передбачає перепланування площі земної поверхні в напрямі повернення до природних аналогів, а саме перегляду сумарної площі, головних функцій і ролі урбаністичних територій, досягнення близького до безвід'ємного економіко-енергетичного балансу в агроландшафтах за рахунок «органічного вписування» адміністративних кордонів адміністративних одиниць у кордони агроекосистем. Така оптимізація неможлива без з'ясування змісту та ролі в даних процесах базового рівня просторової організації суспільства. Формування даного рівня, базової територіальної громади має базуватися не на механічному сучасному «об'єднанні громад в економічно самодостатні», оскільки ця самодостатність не враховує можливостей системи управління та екологічних аспектів людської діяльності на відповідній території. Формування базової територіальної громади нового типу має відбуватися згідно з принципом граничної достатності, покладеним в основу нової екологічно-просторової парадигми.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є дослідження причин та наслідків нерівномірності просторового розміщення населення та продуктивних сил, акцентування уваги наукової спільноти на значенні наукового обґрунтування та практичної імплементації базового рівня управління територіальним розвитком для оптимізації суспільно-економічної системи країни загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням

отриманих наукових результатів. Сучасна економічна наука визначає, що просторовий розвиток не можна зводити до будь-яких кількісних змін або до економічного зростання. Зміст просторового розвитку як категорії визначається сукупністю чинників, що впливають на якість життя: тривалість життя, стан навколишнього середовища, стан охорони здоров'я, купівельну спроможність населення, якість житлових умов, ступінь економічної та політичної стабільності тощо. Багато в чому просторовий розвиток тісно пов'язаний з інноваційним розвитком, який має безпосередній вплив на рівень виробництва, технологій, освіти, медицини, якість життя населення, стан навколишнього середовища. Однак при цьому слід розуміти, що передумовою розвитку є просторова стабільність природно-економічно-соціальних систем.

Просторовий характер природно-економічно-соціальних систем визначається сталим характером їх відтворення та взаємопоєднання. У сучасних умовах із наведених трьох систем економічна система є найбільш нерівноважною і спричиняє визначальний вплив на суспільні та екологічні зміни. Є багато визначень економічної рівноваги. Але більшість із них позбавлена конкретно-практичного змісту. На різних рівнях економічної системи під змістом рівноваги розуміється відповідність попиту до пропозиції. У практичному розрізі це означає, що витрати (суспільства, підприємства, особи) дорівнюють виручці від реалізації продукції. Точка безприбутковості (і беззбитковості), прибуток дорівнює нулю. І прагнення економічних систем у процесі їх відтворення як макро-, так і мікро-рівнів до цього стану (а не до максимізації прибутку) є єдино нормальним і виправданим. В умовах рівноваги прибуток одного суб'єкту господарювання – це збиток іншого. Є зворотній зв'язок, який полягає у тому, що стабільність економіки значною мірою визначається просторовою стабільністю розміщення та взаємопоєднання природної та суспільної систем. Системну єдність природи і суспільства треба шукати у більш високих просторових вимірах, в яких формується нова система – матеріальне тіло, що має властивості, відмінні від двох окремо взятих і механічно припасованих одне до іншого «природи» і «суспільства» [2, с. 35].

Природні умови стабільні тоді, коли вони є саморегульованими. Місце людини в природі та її діяльність повинні передусім забезпечувати умови для саморегуляції природи. Наявний стан зі стабільністю природно-екологічних систем задовільним назвати аж ніяк не можна. Створені людиною майнові комплекси та їх просторове розміщення свідчать, що умови для самовідновлення природи вкрай несприятливі. Зони природно-екологічної сталості існують, і то в далекому від задовільного стані, в заповідниках, які є винятками. Рослинний світ утрачає можливість для самовідновлення в одному йому відомому й єдино вірному порядку. Практично немає лісів, що виникли природним шляхом, а не шляхом насаджень людиною. Відсутні умови для міграції насіння рослин. Тваринний світ збіднів як за кількістю видів, так і за чисельністю тварин. Умови для просторового самовідновлення природних комплексів також надзвичайно обмежені. Створені інфраструктурні перешкоди в просторі у вигляді споруд, доріг, комунікацій для об'єктивно необхідних процесів міграції тварин. Єдині групи тваринного світу, впливу на які антиприродної діяльності людини не помічено, – це комахи і мікрорганізми. Це нас не повинно втішати, оскільки природа існує в просторовій різноманітності взаємодоповнюючих груп тварин, рослин та інших живих організмів, а також неорганічної матерії. Життя людини в наявних умовах порушення просторових зако-

номірностей відтворення природних ресурсів перетворюється в поступову деградацію самої людини, що і спостерігаємо.

Філософія розглядає простір і час у взаємозв'язку. Відповідно до Філософської енциклопедії, «простір і час – загальні форми існування матерії, тобто форми координації матеріальних об'єктів та явищ» [3, с. 198]. Відмінність однієї форми від іншої полягає у тому, що простір є загальною формою співіснування об'єктів, а час – загальною формою зміни явищ. Простір є формою координації різноманітних взаємопов'язаних явищ, які відповідно один до одного розташовані, а окремі частини системи знаходяться у визначених кількісних співвідношеннях. Просторовими характеристиками є місце розташування об'єктів (можуть бути крапками простору залежно від їх віддаленості), відстань між місцями, кути між різними спрямуваннями.

Теорія відносності взагалі ввела нову категорію «простір – час» як єдину форму координації явищ. Тобто дане визначення є невід'ємним складником поняття розвитку. У Концепції сталого розвитку населених пунктів [4, с. 33] наводиться таке визначення поняття «розвиток»: «Розвиток – незворотна, спрямована, закономірна зміна об'єктів, у результаті якої виникає їх новий якісний стан. Він може бути поступальний і регресивний».

Із просторового погляду стабільність просторової природно-економічно-суспільної системи можна охарактеризувати коротко: земля – це суцільний заповідник, на якому, відповідно до продуманого плану, розміщені окремі поселення людей, які своєю діяльністю не порушують стану рівноваги і процесів саморегуляції оточуючого середовища. Існування урбанізованих над поселень – міст, гігантських промислових комплексів – не має виправдання ні з погляду інтересів природи, ні з погляду людини. Економічно це також невиправдано. У сучасних умовах просторове завдання економіки природокористування чітке і конкретне: визначення доцільності добування і використання природних ресурсів (включення їх в економічний обіг) та обґрунтування розміру витрат на об'єктивно необхідний процес знешкодження відходів на кожній окремо визначеній території [5, с. 174].

Із просторового погляду природничі науки (у поєднанні із суспільними та економічними) повинні дати відповіді на такі актуальні питання сучасності: якого розміру поселення людей базової громади є оптимальним? яка оптимальна густота поселень на одиницю площі (з урахуванням мінімізації шкоди природі)? якого гранично допустимою повинна бути чисельність населення території, країни? які заходи щодо сприяння розвитку та відновлення нормального природного середовища є першочерговими, а які – перспективними? які критерії нормального стану природи? Запитань багато, і відпові-

дей на них залежить не тільки стан природи, а й усього просторового природно-суспільно-економічного комплексу.

Чому на рівні суспільної свідомості ми досі ніяк не можемо зрозуміти, що з просторового погляду ми повинні жити в заповіднику, брати з якого можна тільки якийсь мінімум, який не порушує рівноваги природоекологічних систем. Жити необхідно в поселеннях базових громад оптимальних розмірів (не більше й не менше науково встановлених розмірів). Просторово поселення повинні розміщуватися на території в певному порядку, згідно з планом просторового розміщення, а не в хаотичному, як зараз. Поселення (базові територіальні громади) повинні мати чітко окреслені просторові межі території господарського використання в загальнозаповідній території. Міграція населення повинна бути мінімальною необхідною, оскільки інакше просто неможливо ставити питання про відповідальність за стан природного середовища. Транспортні потоки між поселеннями, зумовлені спеціалізацією та кооперацією в процесі праці, повинні складатися з майна (сировини, продукції), а не з людей. Немає жодного виду продукції, який не можна було б виробляти без просторової диверсифікації виробництва, розбивши окремі фази технологічного циклу на етапи й обійтися без украй шкідливої гігантоманії промислових підприємств і комплексів.

Держава є арифметичною сумою територіальних громад базового рівня. Територіальна громада є базовим, елементарним рівнем природокористування, і поділу на менший рівень не може бути. «Природокористування» і «землекористування» не завжди ідентичні поняття, тому в межах територіальної громади базового рівня частина земель господарського (сільськогосподарського) призначення в просторовому розрізі може розподілятися між окремими родинами, на розсуд ради громади. На нашу думку, у просторовому контексті сільськогосподарське виробництво має здійснюватися в усіх без винятку базових громадах на основі внутрішньогромадської кооперації і спеціалізації праці та товарообміну. Тобто в просторовому контексті має бути організоване самозабезпечення усіх громадян (через базові територіальні громади) продовольством у переважній частині його видів. Такою (на основі історичних аналогів) уявляється оптимізована модель просторового розміщення базових територіальних громад. Вона дасть змогу перебороти значну частину наявних протиріч у системі як просторового розміщення, так і сталого розвитку Української держави, основою якої були і завжди будуть базові територіальні громади. У межах запропонованої нами концепції оптимізації просторового розміщення продуктивних сил держава, як і регіони або окремі багаті особи (а тим більше іноземці), не може мати якихось «особливих» земель господарського користування поза громадами.

Існує єдиний, історично апробований шлях просторового розміщення продуктивних сил: закріплення (розподіл) відповідальності людей за ту територію, на якій вони проживають. Земельна площа (не плутати з ґрунтом) не створена людиною і, відповідно, не є економічним ресурсом, не зношується і не відтворюється, об'єктивно не має вартості і не може бути товаром. За запропонованої системи просторової організації суспільно-економічних відносин людина «запрограмована» на раціональне використання земель територіальної громади базового рівня. Для порівняння, нині на «державній» нічийній, або ринковій капіталізованій (чужій для жителів базової територіальної громади) землі це легко робити: залишили відходи в одному місці, а живемо в іншому, у кінцевому підсумку страждаємо всі.

Розглянемо детальніше суспільні аспекти просторової оптимізації розміщення територіальних громад базового рівня, поставивши собі такі питання: чому людині не лише на протязі життя, а часто й на протязі кожного дня в просторовому контексті зручніше перебувати в кількох різних колективах (виробничий, сім'я, родичі та ін.), ніж в одному? чи проводив хтось відповідні дослідження, визначаючи переваги та недоліки проведення часу (життя) окремо людиною в різних територіальних громадах базового рівня порівняно з однією? невже в одній територіальній громаді базового рівня неможливе поєднання людиною роботи, відпочинку, задоволення соціальних потреб та ін.? які цьому є перешкоди для такого варіанту оптимізації просторового розміщення суспільства (технологічні, моральні, етичні, природні)? Виникає логічна думка, що за відсутності розуміння та концепції територіальної громади базового рівня наявний механізм просторового територіального управління не опирається ні на сім'ю, ні на виробничий колектив, ні на партію.

Без територіальної громади базового рівня наявний хаос у просторовому розміщенні продуктивних сил об'єктивно не може влаштувати жоден прошарок суспільства. Бідні беззахисні перед свавіллям олігархів, ті, своєю чергою, беззахисні перед тими ж бідними, які в будь-який момент можуть здійснити переділ власності, з їхньої точки зору справедливий, революційними або кримінальними методами. Природа беззахисна перед нами усіма. Такого хаосу, такого ступеню руйнування усіх реальних інститутів просторової структури суспільства історія ще не знала [6, с. 34].

На нашу думку, без територіальної громади базового рівня немає і не може бути реальних механізмів впливу системи влади на процеси, що відбуваються в суспільстві. Вважається (існує ілюзія), що територіальні органи управління мають чітку просторову структуру і взаємопідпорядкованість. Однак, з іншого боку, ці обласні, районні, сільські, міські та селищні органи міс-

цевого самоврядування не опираються на територіальні громади базового рівня, адже такі громади в просторовому контексті не визначені ні науково, ні законодавчо. Отже, можна констатувати, що базового рівня влади (територіальної громади базового рівня) і, відповідно, базового рівня природокористування, суспільної та просторової ієрархії і просторово визначених економічних відносин не існує взагалі.

Вважається, що територіальними громадами базового рівня є сільські, селищні і міські ради. Якщо це так, то як можна визначити ступінь їх просторових владних повноважень, якщо член громади, житель села, селища або міста не працює на його території, або навпаки, працює, а живе в іншому місці? Він є повноправним членом даного базового територіального об'єднання громадянином чи ні? Хіба на нього поширюється вся повнота влади органів місцевого територіального управління? Аж ніяк.

Об'єктивно вищі ешелони влади можуть опиратися тільки на базовий рівень, який делегує їм через своїх членів владні повноваження, тобто на територіальні громади базового рівня. І якщо на базовому рівні просторової суспільної організації панує стан хаосу, то як можуть впливати вищі рівні влади (районний, обласний, державний) на розвиток суспільства? Можна зауважити: але ж за кордоном є подібна система, все дуже добре. По-перше, не дуже добре, а по-друге, у західних «розвинених» країнах дійсно подібна до нашої ситуація з територіальними громадами базового рівня. Її ілюзорна впорядкованість, по суті, зводиться лише до одного: за відсутності чітко визначених територіальних громад базового рівня створена краща ілюзія дієвості місцевих органів влади. На думку авторів, територіальні громади базового рівня мають формуватися на основі сукупності просторових ознак за оптимального поєднання природного, суспільного та економічного простору.

Виходячи з історичних аналогів, можна зробити висновок, що територіальна громада базового рівня має характеризуватися такими ознаками:

- закріплення за громадою базового рівня певної території в постійне, довічне і спадкоємне користування (незалежно від виду економічної діяльності її членів);

- необхідно забезпечити стабільний і постійний склад громади: її чисельність має бути в межах науково встановлених і законодавчо закріплених норм;

- має бути забезпечена прозора система переходу особи з громади в громаду;

- тільки член територіальної громади базового рівня може бути повноправним громадянином і громади, і держави;

- має бути забезпечене зрозуміле й оптимальне структурування громади на сім'ї (родини), сім'я повинна складатися з кровноспоріднених поколінь (діти, батьки, люди похилого віку), обме-

жений чисельно склад сім'ї (відповідно до історичних аналогів близько 30–50 осіб);

- повнота влади в територіальних громадах базового рівня має бути зосереджена на виборних засадах у колективному органі (рада, віче) дієздатних членів громади;

- у територіальній громаді базового рівня має бути забезпечена відокремленість шлюбних стосунків від економічних;

- утримання дітей і людей похилого віку має бути покладене на дієздатних членів сім'ї (родини), тобто допомога дітям та пенсійний фонд мають переміститися з державного централізованого рівня на рівень територіальних громад базового рівня, що оптимізує їх та забезпечить бездефіцитність.

На нашу думку, наявність територіальних громад базового рівня в пропонованому просторовому контексті дасть змогу суспільству обґрунтовано підійти до формування проміжних рівнів суспільного (публічного) самоврядування. Знову ж історичний досвід свідчить, що виправданим у даному разі є просторовий підхід. Він дасть змогу оптимізувати чисельний склад колективних (законодавчих) органів управління – рад. Наука управління свідчить, що вірогідність прийняття оптимального колективного рішення набагато вища, якщо думки всіх членів колективу враховуються, а це, своєю чергою, можливе лише тоді, коли чисельний склад колективу знаходиться в певних оптимальних межах чисельності. Такими оптимальними межами масштабу управління є 7–12 осіб (а не 450 або довільна кількість). Це не перешкоджає тому, щоб кожен член ради мав кількість консультантів, чисельно не обмежену. Членами ради вищого рівня, що сформована на просторовій оптимізації розміщення територіальних громад базового рівня, є обрані в них лідери (голови) рад нижчого рівня й одночасно органів виконавчої влади нижчого рівня. Так, голова ради територіальної громади базового рівня (яка складається з голів родин цієї громади) є одночасно керівником виконавчого органу громади (який складається з призначених ним осіб) і також членом ради вищого від громади рівня самоуправління.

Такий механізм забезпечує оптимальну просторову структуру співіснування територіальних громад базового рівня, а саме:

- прийняття таких законів (державного і місцевого рівнів, відповідно до розподілу повноважень), які не суперечать один одному й є реальними, оскільки депутату – лідеру виконавчого органу ради нижчого рівня доводиться виконувати ті ж рішення, які він прийняв, будучи членом ради;

- дієвий механізм протидії корупційним зловживанням, оскільки одноосібне прийняття законодавчого рішення виключається, існує подвійний контроль – «зверху» і «знизу»;

- персональна відповідальність керівника перед виборцями за свої дії або бездіяльність, механізм оперативного відкликання депутата;

– конструктивна змагальність між різними об'єднаннями людей та їх лідерами.

Виборча система, на нашу думку, має передбачати механізм, коли претенденти на посаду голови ради висуваються не будь-ким, кому заманеться (як існує нині), а претендентами (кандидатами) можуть бути «автоматично» усі голови рад нижчого рівня, що не скомпрометували себе.

За пропонуваної концептуальної схеми просторового та системного об'єднання територіальних громад базового рівня, якщо за вихідну брати цифру 7 (для прикладу), то сформулюються такі рівні суспільної просторової оптимізованої системи: родина – це діти, 7 хлопчиків і 7 дівчаток = 14; дієздатні – чоловіки 7, жінки 7 = 14; люди похилого віку – 14; (7 сімей); родина загалом – 42 особи; територіальна громада базового рівня (7 родин) $42 \times 7 = 294$ особи; первинне територіальне об'єднання громад $294 \times 7 = 2\,058$ осіб і т. д. Звичайно, наведені цифрові дані умовні, але слід розуміти, що для оптимізації просторового співіснування територіальних громад базового рівня повинні існувати науково встановлені і законодавчо закріплені граничні межі чисельності «від» і «до». Якщо прийняти даний приклад (що базується на оптимальному масштабі управління 7), то в Українській державі має існувати близько восьми рівнів суспільних об'єднань просторового розміщення територіальних громад базового рівня та вісім відповідних рівнів влади в державі.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Запропонована модель просторової оптимізації суспільного життя на основі формування територіальних громад базового рівня потребує нової фінансово-кредитної політики, ефективного

стимулювання інновацій, розвитку наукомістких та скорочення природоексплуатуючих галузей – на макрорівні; зміни типу підприємницької діяльності, активного залучення до виробництва малого та середнього приватного бізнесу – на рівні територіальних громад базового рівня.

У довгостроковому плані успішне вирішення завдання оптимізації просторового розвитку на основі концепції територіальної громади базового рівня буде залежати від нових підходів, що призведуть до зміни звичної практики управління територіальним розвитком на всіх рівнях як державного, так і приватного життя суспільства.

Просторовий розвиток України на основі пропонуваної концепції передбачає таке функціонування її народногосподарського комплексу, коли одночасно будуть забезпечені: задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб населення; раціональне та екологічно-безпечне господарювання й високоефективне використання природних ресурсів; підтримання сприятливих для здоров'я людини природно-екологічних умов життєдіяльності, збереження, відтворення і примноження якості довкілля та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва. Тобто запропонована концепція оптимізації просторового розвитку на основі територіальної громади базового рівня може бути основою забезпечення економічної, військової, екологічної та соціальної безпеки держави загалом, вона буде основою гармонізації просторово-часових характеристик, за її подальшого обґрунтування та імплементації будуть ефективно розв'язані найважливіші проблеми життєзабезпечення та добробуту суспільства без порушення природної екологічної рівноваги.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Територіальна громада як базова ланка адміністративно-територіального устрою України: проблеми та перспективи реформування. – К. : НІСД, 2016. – 61 с.
2. Сонько С.П. Нове уявлення про місце географії в системі наук / С.П. Сонько / Географія і сучасність ; КДПУ ім. Драгоманова. – 2000. – Вип. 1. – С. 32–37.
3. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства / Д. Белл. – К., 1996. – С. 194–251.
4. Трегобчук В. Концепція сталого розвитку для України / В. Трегобчук // Вісник НАН України. – 2002. – № 2. – С. 31–40.
5. Ткачук О.М. Соціально-економічні проблеми розвитку в Україні / О.М. Ткачук // Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky / International Academic Society of Michal Baludansky, Kosice, Slovakia. – 2016. – № 4(5). – С. 173–175.
6. Недбалюк О.П. Україна: наукові основи економічного прогресу в XXI столітті : [монографія] / О.П. Недбалюк. – Вінниця : Вінниця, 1999. – 176 с.